

Ləman VAQİFOIZI (SÜLEYMANOVA)
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA Folklor İnstitutunun
“Dədə Qorqud” şöbəsinin aparıcı elmi işçisi
e-mail: leman_suleymanova@rambler.ru

MÖVLUD MƏRASİMİ

(Şəki-Zaqatala bölgəsindən topladığımız folklor materialları əsasında)

Xülasə

Folklorun varlığı onu söyləyən şəxslərlə yanaşı, folklor məclislərinin varlığından da asılıdır. Folklor mətnləri bu məclislərdə cilalanır, variantlaşır, yayılır. Buna görə də folklorlardan danışarkən ilk növbədə folklor məclislərindən danışmaq lazım gəlir. Mərasimlərimizi həm də folklor məclisləri saya bilirik. Çünki bu mərasimlərdə folklor və etnoqrafiya iç-içədir. Elə bir mərasim yoxdur ki, orada müəyyən ritualların icrası ilə yanaşı, həm də folklor mətnləri deyilməsin.

Bu məclislərin bir qismi artıq sıradan çıxsa da, bir qismi hələ də öz varlığını qoruyub saxlaya bilmişdir. Müəyyən səbəblərlə əlaqədar olaraq sıradan çıxmış folklor məclislərinin bir qismi yaşlı folklor söyləyicilərinin yaddaşlarında qorunub saxlanmışdır. Mövludu hələ də keçirilməkdə olan folklor məclisləri sırasına aid etmək olar. Bu mərasimi Şəkidə Möhlut, Zaqatala və Balakəndə Mövlud də adlandırırırlar. Azərbaycanda Mövludu ancaq sünnü təriqətinə mənsub əhalinin yaşadığı bölgələr keçirir. Dinə görə, hər bir müsəlman öz evində peyğəmbərin doğumu şərəfinə bir gün Mövlud keçirməyə borcludur. Bundan başqa, müxtəlif niyyətlərə görə də Mövludlar keçirilir. Mövlud həm evdə, həm də ziyarətdə keçirilə bilər. Məclisin nə dərəcədə təmtəraqlı keçirilməsi onu verənin maddi vəziyyətindən asılıdır. Məclisi iştirakçıların sayından asılı olaraq bir və ya bir neçə molla apara bilər. Orada hədislər söylənilir, dini rəvayət və nağıllar danışılır, Yunus İmrənin, Süleyman Çələbinin peyğəmbəri (a.s.) vəsf edən qəsidələri oxunur və s. Mövludda oxunan qəsidələr müxtəlif avazlarda oxunur. Bəzən eyni qəsidəni yerindən asılı olaraq, bir neçə avazla oxumaq mümkün olur. Bu məclisi apararlardan asılıdır.

Şiələrin yaşadıkları bölgələrimizdə isə Mövlud mərasimləri Məhərrəm ayında on iki imamın şərəfinə verilən verilən imam əhsanları ilə əvəzlənib.

Açar sözlər: Mövlud, imam əhsanı, məclis, Yunus İmrə, Süleyman Çələbi

MOVLUD CEREMONY

(Based on folklore materials collected from Shaki-Zagatala region)

Summary

The existence of folklore also depends on the presence of folklore councils. Folklore texts are polished, variants, spreads in these councils. Therefore, speaking of folklore, first of all, it is necessary to talk about folklore. Our ceremonies also include folklore conferences. Because folklore and ethnography are intertwined in these ceremonies. There is no such ceremony, as well as the implementation of certain rituals, as well as folklore texts.

Although some of these councils are already ordinary, some still have their own existence. Some folklore conventions which are obliterated for some reasons, but they have been preserved in the memory of older folklore singers. The Mowludis are still considered as a series of folklore conventions. This ceremony is also known as Mohlut in Shaki, Moolud in Zagatala and Balakan. In Azerbaijan, the Mevlebi is only inhabited by the population of the Sunni sect. According to religion, every Muslim is forced to organize one day in the home for the Prophet's birth. Moreover, the Mowluds are organized for various purposes. The Mevlut can be organized in the home or at the visit. Everyone organizes Mowlud Ceremony for self financial situation. The ceremony can take one or several moles depending on the number of participants. There are hadiths, religious narrations and tales are spoken, and the recitations of Yunus Imra, the prophet of Suleiman Chalabi are read. The recitations which are read in Mawlid are read in different voices. Sometimes it is possible to read the same story several times, depending on the place. It depends on the announcer of ceremony.

In the regions where Shiites live, Movlud ceremonies have been replaced with the imam's benefaction given on honor of the Twelve Imams in Muharram.

Key words: Movlud, given benefaction on honor of the imams, ceremony, Yunus Imra, Suleiman Chalabi

ОБРЯД МОВЛУД

(Собранные нами фольклорные материалы с Шеки-Закатальского региона)

Резюме

Фольклор не возможен без сказителей и фольклорных обрядов. Фольклорные тексты в этих обрядах формируются, приобретают свои варианты и распространяются. Поэтому, говоря о фольклоре необходимо отметить и о фольклорных меджлисах. Наши обряды можем считать фольклорными меджлисами. Потому, что в этих обрядах фольклор и этнография связаны друг с другом. Нет такого обряда, чтобы там наряду с исполнением некоторых ритуалов, не рассказывались бы фольклорные тексты.

Несмотря на то, что часть этих меджлисов утратило своё существование, другая часть всё же сохранилась. По некоторым причинам забытые фольклорные меджлисы, частично сохранились в памяти пожилых фольклорных сказителей. Обряд Мовлуд всё ещё можно поставить в один ряд с фольклорными меджлисами. Эти обряды в Шеки называются Мёхлуд, а в Закатале и Балакане Мёёлёд. В Азербайджане обряд Мовлуд проводится только среди суннитов, проживающих (населяющих) регион. Согласно религии, каждый мусульманин обязан проводить в своём доме один день Мовлуда в связи с рождением пророка. Кроме того, Мовлуды проводятся по различным намерениям. Мовлуд может проводиться как дома, так и в святых местах. Торжественность обряда зависит от материального благосостояния того, кто его проводит. В зависимости от числа участников данного обряда, который может проводиться одним муллою или несколькими. Там рассказываются хадисы, религиозные слухи и сказки, а так же исполняются гасиды о Юнус Эмре, Сулеймане Челеби, описательные гасиды о пророке и. т.д. Гасиды, исполняемые в Мовлуде, поются с различными авазами. Иногда одну и ту же гасиду, в зависимости от места можно спеть несколькими авазами (несколько напевно) т.е. мелодиями. Это зависит от того, кто ведёт меджлис.

У Шиитов населяющих наши регионы, обряды Мовлуда заменены наэйсаны, которые даются в месяце Мухаррам посвящённого двенадцати имамам.

Ключевые слова: Мовлуд, имам эйсаны, меджлис, Юнус Эмре, Сулейман Челеби

Mövlud mərasimi. Azərbaycanın sünnü əhalisi yaşayan ərazilərdə Mövlud mərasimi olduqca geniş yayılmışdır. Biz bu yazımızda ancaq Şəki-Zaqatala bölgəsində keçirilən Mövluddan bəhs edəcəyik. Şəki-Zaqatala bölgəsi Şəki, Qax, Zaqatala və Balakən rayonlarından ibarətdir. Şəki rayonu bölgənin ən iri rayonudur. Əhalisinin 96%-ni Azərbaycan türkləri təşkil edir. Adlarını çəkdiyimiz digər rayonlarda da əhalinin böyük əksəriyyəti türklərdir. Ancaq digər üç rayonda türklərlə yanaşı, gürcü, inqiloy, avar, saxur, rus, ukrain, qaraçı xalqlarının da nümayəndələri yaşayırlar. Burada yaşayan bütün müsəlman əhali Mövludu keçirir. Bölgənin sünnü əhalisi sünnülüyün hənəfi və şafi qollarına aiddirlər. Burada verilmiş materialların əksəriyyətini bölgənin türk əhalisindən toplamışıq. Bununla yanaşı, bir neçə avarla da söhbətləşərək avar Mövludu haqqında məlumat almağa çalışdıq. Həmçinin Zaqatala rayonunun Əliabad qəsəbəsinə gedərək bu kəndin Mövludu haqqında materiallar topladıq. Əliabad qəsəbəsinin əhalisi inqiloylardır. Bu kənddə həm inqiloyların Mövludu necə keçirməsi ilə bağlı şifahi məlumatlar qeydə aldıq, həm də gedişimizlə eyni vaxtda düşmüş Mövludda iştirak edərək mərasimi müşahidə etdik, oxunuşunu diktafona yazdıq, şəkillər çəkdik və s.¹

¹ Əliabad qəsəbəsinin 10800 nəfər sakini var. Əhalinin əksəriyyətini inqiloylar təşkil edir. Kənd 12 tabundan iba-

Həmçinin Balakən rayonunun Tülü kəndində də Mövlud mərasimində iştirak edərək mərasimi diktofona yazdıq, şəkillər çəkdik. Bölgəyə səfərimiz Orucluq ayına təsadüf etdiyindən Mövludların keçirilməsində bir səngimə hiss olunurdu. Söyləyicilərin verdikləri məlumatlara görə, bu bölgədə yalnız Orucluq ayında Mövludlar az keçirilir. İlin qalan bütün vaxtlarında Mövlud verən insanların sayı çox olur. Odur ki, getdiyimiz digər yaşayış məntəqələrində sadəcə şifahi məlumat almaqla kifayətlənməli olduq.

Bu bölgədə keçirilən mərasimi niyyət baxımından iki yerə ayırmaq olar:

1) *Peyğəmbərimizin (a.s.) doğumu münasibətilə keçirilən Mövlud*. Bu mərasimi adətən, rəbiül-əvvəl ayında keçirirlər. Bu Mövludu adətən, hərə öz evində verə bilər. Söyləyicilərin verdikləri məlumatlara görə, bəzən bütün kəndin əhalisi də birlikdə Mövlud təşkil edə bilər. Bu zaman ümumi pul yığılır, həmin pula heyvan alınır və yemək-içmək təşkil olunur. Bölgə əhalisinin arasında yayılan inama görə, hər bir müsəlman ailəsi ildə bir dəfə Mövlud oxutmağa borcludur. Şəki rayonu Cumakənd sakini Məmmədov Nəcməddin Sirac oğlunun dediyinə görə, Peyğəmbərimiz (a.s.) dünyaya rəbiül-əvvəl ayının on ikinci gecəsi gəldiyi üçün Mövludu da imkan daxilində həmin günə salmaq lazımdır. Ev sahibinin həmin gün Mövlud vermək imkanı yoxdursa, rəbiül-əvvəl ayının hər hansı bir günü də verə bilər. Əgər o zaman da imkan yoxsa, ilin hər hansı bir günü Mövlud verə bilər. Bölgə əhalisinin inancına görə, hər bir müsəlman ailəsi Mövludu heç olmasa, ildə bir dəfə oxutmalıdır.

2) *Müxtəlif niyyətlərə görə keçirilən Mövlud*. Buraya təzə evə köçmək, körpənin doğulması, əsgərə getmək, əsgərdən dönmək, övladın ali məktəbə qəbul olunması, xəstənin sağalması və s. kimi niyyətlərlə keçirilən Mövludları aid etmək olar.

Həm Peyğəmbərimizin (a.s.) doğumu münasibətilə keçirilən, həm də müxtəlif niyyətlərə görə keçirilən Mövludların keçirilmə qaydası və orada oxunan ilahilər eynidir. Fərq yalnız Mövludun keçirilmə vaxtıdır. Yəni Peyğəmbərimizin (a.s.) doğumu münasibətilə rəbiül-əvvəl ayında Mövlud verilsə, niyyət məqsədilə verilən Mövludlar ilin bütün günlərində keçirilə bilər.

Ev sahibi Mövluda bir həftə əvvəldən hazırlaşmağa başlayır. Ev-eşik, həyətbaca sahmana salınır, bazarlıq edilir, şirniyyatlar bişirilir, çörək yapılır və s. Mövlud veriləcək evin həyət qapısı taybatay açılır. Evin sahibi və xanımı qapıda dayanıb gələnləri qarşılayırlar. Dəvətlilər çay, şəkər, makaron kimi yeyəcəklər gətirir, pul

rətdir (Hər tabun bir nəsilidir). Tabunları Sovet dövründə briqada da adlandırılırlar. Kəndin İcra Nümayəndəsinin müavini Şabanov Ramiz Feyzulla oğlunun verdiyi məlumata görə, 1881-ci ildə Əliabadda rus-tatar məktəbinin açılması barədə Qafqaz canişinliyi əmr verib. 1883-cü ildə isə “Kafkazskiy kalendar” jurnalında həmin məktəbin fəaliyyətə başlaması haqqında məlumat verilib. Azərbaycan Sovet İttifaqının tərkibinə daxil olandan sonra da, 1944-cü ilədək kənddə birdən-birə Azərbaycan məktəbləri bağlanır, yerinə gürcü dilində məktəblər açılır. Bu dövrdə kənd camaatının bir hissəsi övladlarını həmin gürcü məktəblərinə göndərməkdən imtina edərək qonşu türk kəndlərinin məktəblərinə göndərməyə başladılar. Həmin vaxtadək müstəqil xalq sayılan inqiloyların birdən-birə gürcüdən dönmə olduğu tendensiyası ortaya atıldı. Ramiz müəllimin dediyinə görə, 1961-ci ilədək yazılan gürcü elmi mənbələrində də inqiloylar müstəqil xalq kimi verilir, gürcü hesab olunurlar. Hətta gürcülərin mənəvi kitabı olan “Kartli suxuoba”da (“Gürcünün həyatı”) bütün gürcü etnosları sayılır, amma onların arasında inqiloyların adı belə çəkilmir. 1961-ci ildən sonra nəşr olunan kitablarda isə inqiloyların müsəlmanlaşmış gürcülər olduğu yazılır. Bu da yerli inqiloy ziyalıların qıcığına səbəb olur. Bəzi sözləyicilər isə kəndin gürcüləşdirilməyə başlanması tarixinin 1933-cü il olduğunu söylədilər. Həmin vaxtlardan etibarən də inqiloylar arasında xristian dinini yaymağa cəhdlər başlandı. Yerli ziyalıların verdikləri məlumatlara görə, kənddə tez-tez keçirilən Mövlud mərasimləri əhalini bir növ dinindən dönməyə qoymadı. Çünki Sovetin dövründə namaz, oruc kimi ibadətler yasaqlansa da, Mövlud keçirilirdi. Amma həmin dövrdə Mövludlar qaranlıq düşəndən sonra verilmirdi. Daha dəqiq desək, axşam namazından sonra başlanardı. Olduqca təmtəraqlı keçirilən bu mərasim də insanları islama bağlayan çox güclü vasitə funksiyasını yerinə yetirmişdi. O dövrlərdə Mövludlar böyük islam məclisləri idi.

verirlər. Qeyd edək ki, Mövluda gətirilən payların növü Mövludun hansı münasibətlə keçirilməsindən çox asılıdır. Məsələn, uşağın dünyaya gəlişi ilə bağlı Mövlud keçirilirsə, gələnlər uşaq paltarı, təzə evə köçmək münasibətilə verilən Mövluda daha çox məişət əşyaları pay gətirirlər. Mövlud veriləcək gün ev sahibinin yaxın qohumları və qonşuları süfrəni hazırlamaq üçün əvvəlcədən gəlirlər.

Mövluda çağırılan adam sayı müxtəlif olur. Yəni orada yüz adam da iştirak edə bilər, dörd-beş adam da iştirak edə bilər. Mövlud təmənnəsiz məclisdir. Söyləyicilərin dediklərinə görə, Mövludu keçirən imkanına baxıb adam çağırmalıdır. Hətta imkan çox aşağıdırsa, yalnız öz ailəsi üçün də oxutdura bilər. Bir stəkan çay da ehsan sayılır. Kimin gücü nəyə çatırsa, onunla da süfrə açar. Yəni kimdəsə bəhanə yeri qalmır ki, mənim gücüm çatmır, bu il Mövlud verə bilmirəm. Məclisin dəbdəbəli olması o qədər vacib sayılmır. Bəzən belə adamlar elə Mövluddaca niyyət edirlər ki, gələnlər il imkanları yaxşı olsun, bundan daha yaxşı bir məclis keçirəcəyəm. Əhalinin inamına görə, Mövludda nə qədər çox adam iştirak etsə, savabı da bir o qədər çox olur.

Mövluda adətən, günorta namazından sonra başlayırlar. Mərasimin vaxtı bəzən də ikinci namazından sonra seçilir. Vaxtın təyini ev sahibindən asılıdır. Bəzən Mövludu oxuyacaq molla axşamüstü başqa Mövluda gedəcəyini deyirsə, o zaman Mövlud günortaya təyin olunur. Mövludu ən azı iki nəfər bir yerdə oxuyur. Söyləyicilərin dediyinə görə, Mövludu nə qədər çox adam oxusa, o qədər yaxşı alınır. Ona görə bir neçə adam birgə oxuyur ki, müxtəlif səbəblərdən (boğazın quruması, udqunma və s.) Mövludu oxuyanlardan biri dayanarsa, onun dayanması hiss olunmasın. Şabanov Ramiz Feyzulla oğlunun dediyinə görə, 1960-cı illərdə Əliabad Mövludlarını səkkiz-on iki nəfər molla eyni zamanda xorla oxuyarmışlar.

Qadınlar Mövludu ancaq öz ailələri üçün, həmçinin kişilərin iştirak etmədikləri məclislərdə oxuya bilərlər. Qadınlar bu məclislərdə, adətən, kişilərlə birgə oturmurlar. Ev sahibi məclis üçün elə otaqlar seçir ki, bir otaqdan digərinə qapı açılmış olsun. Mövlud kişilər oturan otaqda oxunur, ara qapı isə açıq olur. Digər otaqda oturan qadınlar Mövluda bu aradan qulaq asırlar. Bu mümkün olmadıqda isə Mövlud oxunan otaq pərdə ilə ikiyə bölünür.

Söyləyicilərin dediklərinə görə, əvvəllər Mövludlar uzun keçiriləmiş, məclis iştirakçılarının da sayı indikinə nisbətən çox olarmış. El arasında Mövluda getmək savab sayılmış. Əvvəllər Mövluda bütün oba, bütün kənd çağırılmış, cöngə kəsilmiş. Müasir dövrdə isə kənd mollaları kəndin böyüdüyünü nəzərə alaraq camaat arasında təbliğat aparmaqla dövlətlilərin sayını azaltmağa nail olublar. Həmçinin Mövludun oxunma vaxtı da yavaş-yavaş azalmağa başladı. Beş-altı il əvvələdək Mövludun oxunma vaxtı saat yarım düşmüşdü, indi isə yarım saata oxuyub qurtarırlar. Məmmədov Nəcməddin Sirac oğlunun dediyinə görə, əgər məclis iştirakçıları molla ilə danışığına həvəslə qulaq asırlarsa, dini söhbətlərlə məclisi xeyli uzatmaq da olur. Qulaq asmağa çox həvəs göstərməyilsə, o zaman məclis yığcam oxunmalıdır.

Mövlud dini məclis olsa da, el arasında həm də şənlik məclisi sayılır, çünki peyğəmbərimizin (a.s.) dünyaya gəlişi əsas mövzudur. Bununla yanaşı, bölgədə Mövlud oxunan zaman dünyəvi söhbətlər etmək doğru sayılmır.

Göylərov Mehman Abdurəzzaq oğlunun dediyinə görə, Balakən rayonunda əvvəllər məclis iştirakçıları namazı bir yerdə qılıb sonra Mövluda başlayarmışlar. Məclisi aparan molla əvvəlcə gələnlərə ev sahibinin hansı niyyətlə Mövlud oxutduğunu xatır-

ladır. Sonra ev sahibinin gəirdiyi bir bardaq süd şəkər qatılaraq, dualanaraq bir kənara qoyulur (Süd yoxdursa, su gətirilir). Mövludun əvvəlində və sonunda salavat çəkilməsi vacib sayılır. İnama görə, iki salavat arasındakı duanı Allah daha tez qəbul edər. Salavatdan sonra şəhadət gətirilir, Qurandan müxtəlif surələr oxunur, islam haqqında söhbətlər aparılır, dini ibadətlərin vacibliyi vurğulanır. Bu zaman ortaya çıxan suallar cavablandırılır. Bu hissə Balakən rayonunda vaz vermək adlandırılır. Burada həmçinin Allahı, peyğəmbəri (a.s.) vəsf edən qəsidələr oxunur. Zaqatala rayonun Kəpənəkçi kəndində oxunan və Hacı Zənnət adlı bir şəxs¹ tərəfindən yazılan qəsidələrdən biri belədir:

Qürrələnmə, insan oğlu,
Ölməməyə çarəmi var?
Xəzan olmuş bir gül kimi
Solmamağa çarəmi var? ...

... Daim yürü haqq izində,
Haqqı söylə sözündə,
Dörd kişinin omuzunda
Getməməyə çarəmi var? ...

Şəkinin Cumakəndində verilən Mövludda isə Süleyman Çələbinin² yazdığı belə bir qəsidənin oxunduğunun şahidi olduq:

Əzim Allahi əzim, ya rəhim rəhman Allah.
Sənin eşqin qəmu-dərdə dəvadı, ya RəsulAllah.
Dəvadı, ya RəsulAllah,
Sənin yanında hacətlər rəvadı, ya RəsulAllah.
Rəvadı, ya RəsulAllah,
Səninlə şəndir könüllər, yüzündən şad olur qullar,
Tərinnən açılan güllər şəfadı, ya RəsulAllah.
Şəfadı, ya RəsulAllah,
Cümlə məxlux səni izdər, verdiyin vədini gözdər,
Səninlə gecə-gündüzdər ziyadı, ya RəsulAllah.
Ziyadı, ya RəsulAllah,
Həsəd etdi sənə iblis, həm asi oldu, həm müflis.
Səni sevən gecə-gündüz əladı, ya RəsulAllah.
Əladı, ya RəsulAllah.
Kim sənə salavat verməz, dini yox, Cənnətə girməz.
Orucu, qıldığı namaz səzadı, ya RəsulAllah.
Səzadı, ya RəsulAllah.

Bundan sonra Peyğəmbər əfəndimizin (a.s.) dünyaya gəlişindən söhbət açılır. Mövzuya uyğun qəsidələr oxunur. Bu qəsidələr, adətən, Aminə ananın dilindən deyilir:

... Həmən şərvət qardan ağ idi, həm soyux idi,
Ləzzəti də şəkərdə yox idi.
İşdim onu, canım oldu nura qərq.

¹ Kəndlərdə Hacı Zənnət, Molla Həsən, Yunis Miskin və s. şəxslərin oxuduqları ilahilər də oxunur. Söyləyicilərin dediyinə görə, Hacı Zənnət Türkiyəli şairdir, qalan iki şəxs Zaqatala şairləridir.

² Bölgə Mövludlarında Süleyman Çələbinin yazdığı "Məvlidi-şəriif" kitabından çox istifadə olunur. Həmçinin Yunis İmrənin "Allah deyu, deyu" adlı şeirinin də Balakən və Şəki Mövludlarında oxunduğunun şahidi olduq.

Edəmədim özümü o nurdan fərq.
Gəldi bir ağ quş, qanadı ilə rəvan.
Arxamı sığadı¹ qüvvətlə həman.
Doğdu o saət də o sultani-din,
Nura qərq oldu səmavət-zəmin...

Bu ilahidən sonra başda Mövludu oxuyan mollalar da olmaqla bütün məclis iştirakçıları ayağa qalxaraq əllərini göbəyinin üstündə çarpazlayır (namazda sinənin üstündə çarpazlayan kimi) və “Mər’həba” oxuyurlar. Bundan sonra camaat əyləşir və əvvəlcədən hazır qoyulmuş süd, yaxud su iştirakçılara paylanır. Şəki rayonunda keçirilən Mövlud məslisələrində bu zaman dünyanın nura qərq olunmasının simvolu kimi şam da yandırırılar. Bölgənin digər rayonlarında isə şam yandırmaq adəti ilə rastlaşmadıq. Şəki Mövludlarında bir sıra inanclara rast gəlirik ki, bunlarla da yuxarıda adı çəkilən üç rayonunun Mövludunda qarşılaşmadıq.

Şəki Mövludlarının sonunda Mövlud süfrəsini uşağı olmayan qadının və yaxud ərə getməyən qızın başına silkələyirlər ki, qadının övladı olsun, qız ərə getsin. Bu zaman süfrə başına silkələnən şəxs heç nədən xəbəri olmamalıdır. Bu ayini icra edən şəxs onu qəfil etməlidir. Süfrəni silkələyən qadın həmin şəxs, adətən, öz yaxınlarından biri olur. Orada niyyət edirlər ki, qadının uşağı olsun və yaxud qız ərə getsin, onlar da öz evlərində Mövlud keçirəcəklər.

Süfrədə qalan düyüdən yeddi ədəd seçib ərə getməyən qıza, yaxud uşağı olmayan qıza yedirirlər ki, onların da niyyəti hasil olsun.

Mövludda yandırılmış şamlardan üçünü uşağı olmayan qadına yedirirlər ki, onun da uşağı olsun. Mövludda şam yandırılarda oraya yığışanlar düşünür ki, kimin şamı gec qurtarsa, onun diləyi hasil olacaq. Digər bir inama görə də, şamı tez sönənin ömrü qısa olar. Şam yandıran qadınlar qalan qalığı ciblərinə qoyub evə aparırlar və niyyət edirlər ki, mənim də filan diləyim hasil olsun, Mövlud oxudum.

“Mər’həba”dan sonra “Bəqərə” surəsindən “Əmənə rəsuli” ayələri oxunur, yüz dəfə “Lailahəiləllah” deyə zikr edilir², beş-altı dəfə salavat çəkilir. Sonra camaatla birgə dualar edilir. Məmmədov Nəcməddin Sirac oğlunun dediyinə görə, hər Mövludun sonunda Süleyman Çələbinin ruhuna “Fatihə” surəsi də oxunmalıdır. Çünki bunu Süleyman Çələbi özü vəsiyyət edib.

Mövludun oxunma hissəsi bitdikdən sonra camaat yeməyə dəvət olunur. Demək olar ki, bütün bölgələrimizdə Mövludda aş bişirilir. Söyləyicilərin dediklərinə görə, aşın hansı növünün bişirilməsi ev sahibinin zövqünə görə seçilir. Yəni aşın bütün növləri bişirilə bilər. Əliabadlıların isə dediklərinə görə, əvvəllər qablmalı aş³ bişirərmişlər. Hətta Mövluda gedən adamlar zarafatla “Qablmalı aş yeməyə gedirəm” deyirmişlər. İndi isə qablmalı aş sıradan çıxıb. Hal-hazırda kənddə qablmalı aş bişirə bilən qadınlar da tək-tük sayda qalıb. Şəkinin Göynük kəndlərində lobyalı aş daha çox bişirərmişlər. Bayramova Tahirə İsmayıl qızının dediyinə görə, Balakən Mövludlarında xəngəl bişiriləmiş. Tahirə xanım həm də qeyd etdi ki, yalnız Mövludda deyil, Ba-

¹ Sığadı – sığalladı

² Bölgədə buna zikr çalmaq da deyirlər.

³ Soğanı qızardıb içinə ot, pörtlənmiş şabalıd, kişmiş, qurudulmuş göyertilərin ovuntusunu tökürlər. Bunlar bir yerdə bişib hazır olduqdan sonra düyünün yanında süfrəyə verilir. Bəzən də bunu kənarda deyil, düyünün altında, yəni qazmağın altında bişirirlər.

lakəndə yaslarının yeddinci günü də xəngəl bişirilir. Balakən Mövludlarında halvanın da olması vacib sayılır. Bu rayonda Mövlud şərbətinə gül suyu və mixək qatılır.

Əvvəllər Mövludun sonunda molla üçün məclis yeməklərindən boxça hazırlayırdılar. Mollanın boxçasını evinə qədər onu müşayət edən şəxs aparmalı idi. Mollanı evdən gətirmək və məclisdən sonra evinə aparmaq ev sahibinin boynunun borcu imiş. Hazırda mollanı evinə heç kəs müşayət etmir. Yənə də mollalar Mövludu Allah rızası üçün oxuyurlar, yəni heç bir təmənnə ummurlar. Amma indi bölgədə bəzən mollaya müxtəlif əşyalar (corab, dəsmal və s.), pul (beş, on manat) verilməsi kimi hallara da təsadüf olunmaqdadır.

Balakəndə Mövluda gələ bilməyənlərə, yataqda olan xəstələrə də pay göndərirlər. İbrahimov Rövşən İbrahim oğlunun dediyinə görə, hal-hazırda Balakən toyları da bəzən Movlud oxumaqla keçirilir.

Sonuc. Mövlud bu bölgədə islamın yasaq olunduğu dövrlərdə insanların dinə olan tələbatını ödəmiş, onların dinə bağlı qalmalarında önəmli rol oynamışdır. İngiloyların simasında isə ərazidə xristianlaşmanın da qarşısını almışdır.

QAYNAQ ŞƏXSLƏR

1. İsmayılova Ziba Məmmədəli qızı. 1953-cü ildə Şəki rayonunun Göynük kəndində doğulub. Ali təhsilli. Sınıf müəllimi. Milliyyəti türk
2. Süleymanova Məhsəti Vaqif qızı. 1982-ci ildə Şəki rayonun Cumakəndində doğulub. Ali təhsilli. Dil-ədəbiyyat müəllimi. Milliyyəti türk
3. Məmmədov Nəcməddin Sirac oğlu. 1953-cü ildə Şəki rayonunun Cumakənd kəndində doğulub. Orta təhsilli. Milliyyəti türk
5. Dadaşova Sənubər Ağabəy qızı. 1955-ci ildə Şəki rayonunun Cumakənd kəndində doğulub. Orta təhsilli. Milliyyəti türk
6. Kərimov Camal Rizvan oğlu. 1933-cü ildə Zaqatala rayonunun Kəpənəkçi kəndində anadan olub. 7 sinif oxuyub. Kəndin imamıdır. Milliyyəti türk
7. Kərimov Əfzələddin Rizvan oğlu. 1953-cü ildə Zaqatala rayonunun Kəpənəkçi kəndində anadan olub. Orta təhsilli. Milliyyəti türk
8. Göylərov Mehman Abdurəzzaq oğlu. 1966-cı ildə Balakən rayonunun Qullar kəndində doğulub. Orta təhsilli. Milliyyəti türk
9. Axundov Rauf Qasım oğlu. 1986-cı ildə Balakən şəhərində doğulub. Ali təhsilli. Milliyyəti türk
10. Mirəliyev Xəlifə Musa oğlu. 1948-ci ildə Balakən rayonunun Qazma kəndində doğulub. Ali təhsilli. Tarix-diyarşünaslıq muzeyinin direktoru. Milliyyəti türk
11. İbrahimov Rövşən İbrahim oğlu. 1982-ci ildə Balakən şəhərində doğulub. Ali təhsilli. Dini ayinlərin iştirakçısı. Milliyyəti türk
12. Məmmədov Yusif Zakir oğlu. 1984-cü ildə Balakən şəhərində doğulub. Ali təhsilli. Otel işçisi. Milliyyəti türk
13. Bayramova Tahirə İsmayıl qızı (Tahirə Sultan). 1962-ci ildə Balakən rayonunun Tülü kəndində doğulub. Ali təhsilli. Milliyyəti türk
14. Xasayev Səfər Cəmaləddin oğlu. 1964-cü ildə Zaqatala rayonunun Danaçı kəndində doğulub. İlahiyyat təhsili alıb. Milliyyəti avar
15. İsmayılov Məmməd Yusif oğlu. 1974-cü ildə Zaqatala rayonunun Danaçı kəndində doğulub. İlahiyyat təhsili alıb. Milliyyəti avar
16. Axtayev Seyfuzaman İsrəfil oğlu. 1957-ci ildə Balakən rayonunun Mahamalar kəndində doğulub. Orta təhsilli. Sürücü. Milliyyəti avar

17. Axtayev Şamil Seyfuzaman oğlu. 1988-ci ildə Balakən rayonunun Mahamalar kəndində doğulub. Orta təhsilli. Gözətçi. Milliyyəti avar
18. Şabanov Ramiz Feyzulla oğlu. 1953-cü ildə Zaqatala rayonunun Əliabad qəsəbəsində doğulub. Ali təhsilli. Tarix müəllimi. Milliyyəti ingiloy
19. Vahabov Abdurahman Əmrulla oğlu. 1954-cü ildə Zaqatala rayonunun Əliabad qəsəbəsində doğulub. Orta təhsillidir. Tikintidə çalışır. Milliyyəti ingiloy
20. Orucov Oruc Əli oğlu. 1948-ci ildə Zaqatala rayonunun Əliabad qəsəbəsində doğulub. Orta təhsilli. Milliyyəti ingiloy
21. Orucova Məryəm Gülməmməd qızı. 1951-ci ildə Zaqatala rayonunun Əliabad qəsəbəsində doğulub. Orta təhsilli. Milliyyəti ingiloy
22. Gülməmmədov Gülməmməd Şirinbəy oğlu. 1970-ci ildə Zaqatala rayonunun Əliabad qəsəbəsində doğulub. Orta təhsilli. Milliyyəti ingiloy
23. Abdurahmanov Mürsəl Abdurahman oğlu. 1971-ci ildə Zaqatala rayonunun Əliabad qəsəbəsində doğulub. Orta təhsilli. Milliyyəti ingiloy

Çapa tövsiyə edən: Fil.ü.e.d., prof. Füzuli Bayat